

УДК 37.013.73

Сергій Степанович Возняк
*кандидат філософських наук,
доцент кафедри культурології та сценічного мистецтва
Східно-європейського національного університету
імені Лесі Українки*

ПОДОЛАННЯ ФОРМАЛІЗМУ ЯК ОДИН З ПРІОРИТЕТІВ РОЗВИТКУ ОСВІТИ

Стверджується, що беззастережний формалізм так чи інакше руйнує освіту, орієнтуючи учасників педагогічного спілкування лише на зовнішню форму. Проте ані теоретики з педагогіки, ані практичні вчителі не вміють розрізняти форму зовнішню (формальну), та внутрішню (змістовну). Подолання цієї безграмотності є одним із пріоритетів розвитку сучасної освіти.

Ключові слова: освіта, форма, зміст, внутрішня форма, зовнішня форма, формалізм.

S.S. Voznyak

OVERCOMING FORMALISM AS ONE OF THE PRIORITIES OF EDUCATION DEVELOPMENT

It is argued that unconditional formalism is in one way or another destroying education, targeting the participants of pedagogical communication only to the external form. However, neither pedagogical theorists nor practical teachers are able to distinguish between external (formal) and internal (meaningful) forms. Overcoming this illiteracy is one of the priorities of modern education.

Keywords: education, form, content, internal form, external form, formalism.

Традиційними є скарги стосовно *засилля формалізму* в сфері освіти. Зрозуміло, його треба якось подолати. Проте яким чином теоретики з педагогіки здатні *адекватно оперувати* концептом «формалізм»?

Тут варто звернутися до класичного філософського спадку. Разом із Гегелем ми знаємо, що у співвідношенні «форма – зміст» сама форма подвоюється на форму внутрішню і зовнішню, або на форму *змістовну* і форму *формальну*. Рефлектована у себе сама форма є змістом, а нерелектована у себе сама є зовнішнім, байдужим для змісту існуванням. Змістовна форма постає способом (логікою) організацією змісту і тому є невід’ємною від нього. Зовнішня форма байдужа до змісту, вона відноситься до змісту *формально*. Тому вона може під собою приховувати зовсім інший зміст. Проте байдужість формальної форми до змісту є відносною.

Сучасна освіта, висуваючи як «інновацію» компетентісний підхід, ніби прагне побороти минулу знаннєву освіту, при цьому саме знання у сучасній педагогіці тлумачиться гранично абстрактно. Адже, критикуючи радянську систему освіти як виключно знаннєву, стверджують, що учнів примушували засвоювати величезні обсяги непотрібної інформації. Значить, знання тлумачиться як просто інформація, яку треба доповнити вміннями і навичками, а ще краще – «компетенціями».

Значить, знання береться у такому випадку суто *формально*. Коли ми часто – і вельми справедливо – скаржимося на *формальність* тих знань, які молодь одержує у сучасній школі, варто зрозуміти насамперед істотність формальної форми.

Річ у тім, що формальне як таке, формальна форма – має свій *зміст*, але *тільки свій*. Це чітко відстежується і у «інструментальному», і у «технологічному» моментах здійснення освітньої діяльності, і у «соціальному замовленні», і у «соціалізації». Перекручення істини відбувається саме тоді, коли ось цей *свій зміст* формального видається за зміст самої суті справи, ототожнюється зі змістом освітнього процесу як такого.

Формальна форма має *певний зміст*. Проте коли така форма *видає саму себе за зміст* як такий, – ми маємо справу з *формалізмом*. Особливо яскраво це видно в нинішньому освітньому процесі. Формалізм полягає у протиставленні *зовнішньої форми* самій *суті справи*, коли саме така форма і вважається *суттю справи*. Хіба формальності у нашій освітній справі не збільшені до безконечності? Значить, *комусь це треба*. Тут реалізований чийсь *корпоративний* (значить, приватний

інтерес, який полюбляє себе видавати за інтерес усього суспільства). А зацікавленими у цьому є саме чиновники від освіти. Вони ж «по ідеї» мають *обслуговувати* нормальну течію й здійснення освітнього процесу. Але все обертається з точністю до навпаки: *ми, реальні учасники* освітніх стосунків з нашими учнями чомусь повинні *обслуговувати* чиновну братію, виконувати їхні незліченні правила і приписи, які у реальності є *безконечно далекими* від дійсних інтересів освітньої діяльності і спілкування, від *змісту* і *змістовності* освіти.

Формальна форма має виконувати свою роль, свою *необхідну* і *незамінну* роботу, – але *тільки свою*, у межах «своїх компетенцій» (ось тут це слово – на місці), працювати *на зміст*, обслуговувати *змістовну форму* і жодним чином *не вироджуватись* на *формалізм*. Останній руйнує освіту.